МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра банківської справи
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»
(назва магістерської програми)

на тему: **«Управління ризиком ліквідності в комерційному банку»**
(назва теми)

Виконавець:
студент факультету фінансів та банківської справи
Григоренко Дмитро Сергійович
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

Науковий керівник:
доцент, кандидат економічних наук
(науковий ступінь, вчене звання)
Сирчин Олександр Леонідович
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

ОДЕСА – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ключової метою сучасних банків є забезпечення їхньої ефективної діяльності, що тісно пов'язана з задоволенням потреб суб'єктів економічних відносин – як корпоративних клієнтів, так і фізичних осіб. Одночасно банки забезпечують мінімізацію власних ризиків, аби скоротити обсяги потенційних збитків внаслідок реалізації ризиків суто банківського характеру та загально економічного типу. Варто зазначити, що банківський сектор, як ключовий елемент в економічній системі країни, потребує ретельної уваги при його регулюванні. Головними складовими, що слугують «гарантом» фінансової стабільності комерційних банків, а також їхньою ефективності є капітал, ліквідність та прибутковість.

Однією з актуальних проблем, що пов'язана з кризисною діяльністю банків, яка набула значного інтереса у останні роки є проблема ризику ліквідності. Особливо цей феномен отримав значної уваги після фінансової кризи 2008-2009 років. Це спричинило активну розробку нових правил та рекомендацій з боку різних міжнародних організацій у контексті забезпечення ефективного контролю та управління ризиком ліквідності комерційних банків. Так, користуючись запропонованими правилами, центральні банки багатьох країн, зокрема України, пристосовують ці рекомендації до кредитних організацій, спираючись на особливості економіки держави. Таким чином формується певна культура управління діяльністю комерційних банків, недотримання якої супроводжується накладанням штрафних санкцій. Регулятори повинні вдосконалювати існуючі інструменти регулювання діяльності банків, що зможуть забезпечити мінімізацію існуючих ризиків – кредитний, ринковий, операційний – і, зокрема, ризик ліквідності.

Виходячи із зазначених тез, з'являється об'єктивна потреба у покращенні існуючих інструментів контролю та управління ліквідністю комерційних банків України, що дадуть змогу забезпечити їхню ефективну діяльність та прибутковість. Таким чином Національний банк України намагається створити сучасну систему, шляхом впровадження міжнародних стандартів ведення банківського бізнесу, вводячи нові правила та обов'язки для банків, що у майбутньому забезпечать надійність всієї банківської системи України, і фінансову стійкість кожного банку окремо.

Дослідження у сфері регулювання ризику ліквідності знайшли своє відображення у наукових працях як вітчизняних вчених, таких як О.Деревянська, І. Лис, В. Міщенка, А. Сомика, Л. Примостки, А. Фалюти, О. Заруби, М. Звєрякова, так і іноземних – М.Детер, К.Ліппі, К.Піл, Р.С. Рагаван, І.Ріфкін та багатьо інших.

Таким чином, питання забезпечення мінімізації ризику ліквідності, особливо в умовах нестабільності та падіння економіки, залишається відкритим та актуальним.

Мета дослідження. Виявити існуючі теоритичні аспекти ліквідності та управління ризиком ліквідності банків, вивчення впливу наявних інструментів управління ризиком ліквідності та ступеню їхнього впливу на ефективність діяльності комерційного банку, а також узагальнення сформованих висновків, що дадуть змогу надати рекомендації щодо забезпечення належного рівня управління

ризиком ліквідності банків України.

Завдання дослідження:

Для досягнення поставленной мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити визначення категорії «ліквідності» банку та факторів, що впливають на неї;
- проаналізувати визначення категорії «ризику ліквідності»;
- ознайомитися з наявним інформаційно-аналітичним блоком, що дасть змогу оцінити рівень ризику ліквідності комерційного банку;
- проаналізувати сучасні механізми впливу на рівень ризику ліквідності за наявних методів його регулювання;
- провести оцінку рівня ризику ліквідності у комерційному банку;
- ознайомитися з зарубіжною практикою у сфері забезпечення управління ризиком ліквідності, насамперед проаналізувавши досвід європейських банків, їхні підходити до ведення банківського бізнесу та шляхів їхньої реалізації вимог Базельского комітету;
- надати рекомендації щодо забезпечення належного рівня управління ризиком ліквідності комерційних банків України.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процес існування системи забезпечення управління ризиком ліквідності комерційних банків України.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади забезпечення управління ризиком ліквідності комерційного банку.

Методологія дослідження. Методологічною базою дослідження є використання математични та статистичних методів аналізу, порівняльного аналізу, методу дедукції та індукції, методи, які включають розрахунок аналітичних таблиць, побудова та порівняння системи економічних показників.

Інформаційна база дослідження. - матеріали нормативного та законодавчого характеру, публікації в спеціальних періодичних виданнях, роботи вітчизняних і зарубіжних авторів, законодавчі та нормативні акти.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 1 статтю: Григоренко Д.С. Управління ризиком ліквідності в комерційному банку / Григоренко Д.С. // Фінансово-кредитна система: проблеми та інновації: IV Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція, Одеса, 11-12 квітня 2019р. – Одесса: ОНЕУ, 2019. – С. 147-150.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (69 найменувань) та 2-х додатків. Загальний обсяг роботи складає 103 сторінок. Основний зміст викладено на 78 сторінках. Робота містить 10 таблиць, 20 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретичні засади ліквідності та політики управління ризиком ліквідності»* було розглянуто основні підходи до визначення поняття «ліквідності банку». Так ліквідність може трактуватися «як запас», як сукупність «ліквідності банківської системи», «ліквідність активів та пасивів» та «ліквідність банку» взагалі. Було зазначено, що найбільш доречним є визначення Національного банку України, який визначає ліквідність – як здатність банку своєчасно виконувати взяті на себе зобов'язання одночасно збільшуючи обсяг своїх активних операцій. Також зазначено перелік факторів як екзогенної, так і ендогенної природи, що характеризують ліквідність комерційного банку. У другому пункті визначається поняття ризику ліквідності, його появи та важливості вивчення, як самостійного питання в контексті всіх наявних ризиків банківського бізнесу – кредитного, ринкового, відсоткового та інших. Визначено ключові признаки, що визначають можливість появи ризику ліквідності банку. У третьому пункті першого розділу було визначено політку управління ризиком ліквідності в банку. З'ясовано, що її зміст повинен базуватися на положеннях Постанови № 64 від 11 червня 2018 року, що визначає підходи щодо управління вище зазначеним ризиком. Так в ході розгляду цієї політики було встановлено, що управління ризиком ліквідності повинно забезпечити надійне функціонування банківської установи, насамперед в контексті виконання зобов'язань перед контрагентами банку, а також розширенню пулу активних операцій, шляхом збільшення кредитного портфеля, строки повернення засобів яких повинні бути узгодженні зі строками виплати за коштами, що вносять кредитори банку (юридичні та фізичні особи, міжнародні організації та інші банки).

У другому розділі «*Оцінювання рівня ризику ліквідності в комерційному банку»* дослідження було визначено перелік показників, що використовуються в ході аналізу потенційної можливості появи ризику ліквідності. Так було використано показники обсягу реального ВВП України, індексу споживчих цін, індексу реальної заробітної плати та курсу гривні до іноземних валют, зокрема долару США та євро. Ці індикатори були розглянуті в інтервалі з 2011 до 2018 року. У другому пункті другого розділу було розглянуто суто показники ліквідності банку на прикладі ПАТ «Банк Восток». Так в якості досліджуваних індикаторів було взято нормативи ліквідності Н4, Н5 та Н6. Окрім цих значень, було проаналізовано динаміку нового показнику ліквідності – LCR (Liquidity Coverage Ratio), значення якого банк розраховує з першого 1 грудня 2018 року. Також варто зазначити, що цей індикатор і його розрахунок контролюється Національним банком України з двох позицій: LCR, що розраховується у всіх валютах та LCR в іноземній валюті. З 1 грудня 2019 року, значення цього показника має бути вище 100%, комерційний банк повинен надавати середнє значення LCR протягом останніх 30 календарних днів. Також у цьому підрозділі було визначено ще один новий норматив, який центральний банк планує

імплементувати у 2020 році – NSFR (Net stable funding ratio), зміст якого полягає в більш ретельному аналізу грошових потоків з горизонтом більше одного року.

У третьому розділі «*Напрями забезпечення управління ризиком ліквідності комерційних банків*» було розглянуто сучасні підходи щодо управління ризиком ліквідності комерційних банків міжнародного простору. Так було зазначено, що ключовим аспектом в ході реалізації належного управління ризиком ліквідності є застосування стандартів, що приймаються Базельським комітетом з банківського нагляду. Так провідні кредитні установи використовують рекомендації, зокрема застосування механізму оцінки внутрішньо денної ліквідності банку, що дає можливість аналізувати вхідні та вихідні грошові потоки протягом операційного дня з можливістю їхньої подальшого прогнозування. Так кредитні установи повинні аналізувати найбільші та найменші кумулятивні суми платежів на кожний момент часу протягом робочого дня, щоб мати уяву про потенційні рухи коштів протягом наступних періодів. Також було зазначено важливість мати банком плану по відновленню діяльності у разі настання надзвичайних ситуацій, як-то стихійні лиха, війна, терористичні атаки, соціальні напруження тощо. В цьому випадку, банк повинен сформувати систему індикаторів - тригерів, що можуть бути сигналом для подальшої ескалації дій менеджменту банку для усунення наслідків від настання кризових подій з метою мінімізації можливих збитків. Окрім зазначених рекомендацій, також було зазначено про необхідність банками частіше виконувати процедуру стрес-тестування, сутність якої полягає у визначення можливостей кредитних установ протистояти різним видам негативних подій, що можуть вплинути на його нормальне функціонування. У другому пункті третього підрозділу було визначено існуючу методику, що Національний банк України застосовує для комерційних банків України, зокрема підходів щодо управління активами та пасивами банку. Так у якості рекомендацій було зазначено, що кредитні установи повинні застосовувати процедуру проведення ГЕП-аналізу, що дає змогу аналізувати ліквідність банків протягом різних періодів часу: до 1 дня, від 2 до 7 днів, від 7 до 30 днів, від 30 днів до 90 днів тощо. Також банкам України слід переглянути структуру їхніх зобов’язань, зокрема збільшити частку строкових коштів, що є найбільш надійним джерелом фінансування активних операцій. Також депозитні установи повинні, згідно до обраної ними стратегії, проводити кредитну політку, метою якої є мінімізація обсягу резервів та покращення якості кредитного портфелю в цілому. Ще одним кроком у покращенні економічного становища банків є зміна організації структури, що в кінцевому випадку забезпечить більш раціональне та ефективне управління банком. Таким чином кредитні організації зможуть досягнути фінансової стійкості та покращити його ліквідні позиції.

ВИСНОВКИ

За результатами написання дипломної роботи, можна зробити наступні висновки:

1. Визначенно сутність ліквідності банку та надо погляди різних науковців щодо того, як можна розуміти цю категорію: ліквідність – це певна сукупність коштів, які слугують засобом здійсненя розрахункових операцій з контрагентами банку. Ліквідність – це можливість банку своєчасно виконати взяті на себе зобов'язання у встановленний термін та у повному обсязі з мінімальними втратами одночасно продувжуючи розширення власної активної бази у вигляді надання новик позик тощо. Надано характеристику складових елементів ліквідності : «ліквідність банку», «ліквідність банківської системи» та «ліквідність активів і пасивів банку». Зясовано доречність використання трактування ліквідності за визначенням Національного банку України як спроможність окремої установи чи системи в цілому забезпечувати своєчасність, повноту та безперервність виконання усіх своїх грошових зобов'язань.

2. Визначено та запропоновано використати класифікацію факторів впливу на ліквідність комерційного банку, яка полягає в їхньому поділі на внутрішні (сутобанківськи) та зовнішні, які в свою чергу поділяються на фактори прямого та непрямого впливу. Так внутрішні включають: якість активів банку, структуру активів та пасивів банку, ділова репутація банку, його спеціалізація, склад клієнтської бази, обрана стратегія, фінансовий стан та розмір банку. В свою чергу, до зовнішніх факторів непрямого впливу включають економічні, соціальні, політичні причини, події, що повязані з військовими конфліктами, світоми кризами тощо. До факторів прямого впливу включають рівень регулювання банків з боку держави, політика центрального банку, розвиток міжбанківського ринку та конкуренції на ринку.

3. Охарактеризовано поняття ризику ліквідності та зясовано необхідність його розгляду на рівні інших ризиків банку – кредитний, ринковий та інші. Зосередженно увагу на умовах його появи та наведено приклади ситуацій за яких настання цього ризику можливо – воєнні конфлікти, катастрофи та фактори, що повязані з недбалою діяльністю з боку банків, регуляторів та держави. Зясований основний перелік факторів, що викликають ризик ліквідності : вони поділяються на зовнішні (істотно чутливі вкладники на фінансових ринках, економічні потрясіння, низький або відсутній рост економічних показників, зниження довіри до банківського сектору, невизначенність у світому просторі) та внутрішні (банк покладається на корткострокові депозити юридичних осіб, швидке розширення активів банку, які пепревищують обсяги коштів на пасивних рахунках, значні концетрації за депозитами, малий обсяг коштів у довгострокових депозитах).

4. Був представлений огляд щодо політики управління ризиком ліквідності банку. Відзначено ключова мета та завдання цієї політики, що полягає у забезпеченні стійких ліквідних позицій для подальшої побудови ефективної

системи контролю за наявними індикаторами ліквідності, які відповідають встановленному ризик-апетиту банку. Визначено необхідність забезпечення корпоративної культури по відношенню до ризиків, зазначено обсяг показників, які банк повинен аналізувати (концетрації за найбільшими кредиторами банку, аналіз геп-позицій, контроль за виконанням економічних нормативів, аналіз ризику ліквдіності в межах операційного дня тощо). Зазначено процедуру стрес-тестування ліквідності за різними сценаріями (слід обирати найбільш екстремальний), визначено типи стрес-тестування. Зясовано форму управлінської звітності, яка повинна надавится керівництву банку для подальшої розробки та калібрування стратегії банку згідно до значень індикаторів, які поддаються відділом казначейства та ризиків (результати виконання економічних нормативів, геп-аналіз, концетрації 5 найбільших позичальників та кредиторів банку, динамика відсоткових ставок та інших, що визначаються методичними рекомендаціями кредитної установи). Розробка політики управління ризиком ліквідності базується на положеннях, що зазначаються в Постанові НБУ №64 від 11 червня 2018 року.

5. Проведена оцінка макроекономічних показників України, зокрема обсяги реального ВВП та його щорічних темпів приросту, індекса реальної заробітної плати, індекса споживчих цін (інфляця), динаміки курсу гривні до іноземних валют (долар США, євро). Також проаналізовано обсяг активів ПАТ «Банк Восток» в банківській системі України, його динаміку обсягу зобов'язань та частки коштів клієнтів, динаміка коштів субєктів госпадарювання та фізичних та їніх щорічних прирістів. Оцінка вище зазначених показників була проведена за період з 2012-2018 років.

6. Був проведений аналіз показників ліквідності ПАТ «Банк Восток». Зокрема було дослідженно динаміку економічних нормативів Н4, Н5 та Н6. Також було проведено оцінку нового нормативу ліквідності – LCR (Liquid Coverage Ration) за період з 01.01.2019 по 01.10.2019 рр. Аналіз цього нормативу був здійснений в розрізі іноземних та всіх валют. Також було здійсненно короткий огляд стосовно нового нормативу оцінки ліквідності – NSFR (Net Stable Funding Ratio) – значення якого комерційні банки будуть рахувати вже з кінця наступного року.

7. За рельутатми дослідження деяких показників ліквідності, було побудовано кореляційно-регресійну модель залежності показника коефіцієнта ліквідності високоліквідних активів до загальних активів банку від коефіцієнту наданних кредитів до загальних активів, коефіцієнту доходних активів до загальних зобов'язань банку, коефіцієнту строкових депозитів до загальних зобов'язань, а також облікової ставки Національного банку України та курсу іноземних валют. Було виявлено досить сильні кореляційні звязки між зазначенними показниками, що дало змогу побудувати надійну регресійну модель і зробити кореляційне рівняння. Після проведеня оцінки надійності кожного з факторів (регресорів) було зясовано про необхідність оцінки нової моделі, в якій приймає участь лише фактор – коефіцієнт наданих кредитів до загальних активів банку. Нова модель виявилася також надійню, що дало змогу зробити висновок

про те, що при зміні значення коефіцієнту наданних кредитів до загальних активів на +1%, значення коефієнту високоліквідних коштів зменшиться на відповідне значення.

8. Проаналізувавши міжнародні стандарти ведення банківської справи і деякі положення Базельского комітету з питань банківського нагляду в контексті управління ризиком ліквідності, а також досвід зарубіжних банків, було зроблено висновки, що сучасним кредитним установам України варто дотримуватися визначенного переліку рекомендацій з метою покращення їхнього процессу регулюванням та контролем за ризиком ліквідності. Так було запропоновано побудувати систему управління ліквідністю протягом операційного дня, аналізуючи вхідні та вихідні платежі протягом кожного часу дня, оцінюючи вхідні залишки на початок робого дня, а також слідкувати за динамікою трьох найбільших та найменших комулятивних сум платежів протягом місяця. Ще одним кроком в ході дослідження міжнародних стандартів було запропоновано затвердження плану по відновленню діяльності в випадку настання надзвичайних подій. У звязку з розробкою такого документу було доцільно запровадити перелік індикаторів раннього виявлення кризи ліквідності (тригери), а також сформовано уяву про те, як цей план повинен функціонувати і які кроки слід застосувати при вирішенні кризової ситуації.

9. За результатами дослідження сучасного інструментарію управління ліквідністю банків було зясовано, що комерційні кредитні установи повинні вдосконалити підхід щодо регулювання їхнім портфелем активно-пасивних операцій шляхом орієнтування на тип стратегії яку наявний стан положень та інструментарію Національного банку України, яким він керується і за допомогою якого здійснюється регулювання комерційних банків. Зокрема було зазначено про необхідність регулювання активно-пасивним портфелем кредитних установ в залежності від обраної концепції, що є близька до стратегії банку. Таким чином банки зможуть більш оптимально керувати своєю ліквідністю і раціонально використовувати наявні джерела коштів застовуючи для розширення пулу активних операцій. Також було зясовано можливість перегляду існуючої закнодавчої бази та доповнення її законами «Про валютне регулювання та контроль» і «Про кредит» , що мають на меті покращити процеси регулювання кредитними та валютними відносинами, використовуючи міжнародні практики питань оцінки позичальників, а також у контексті аналізу валютної діяльності – зменшити обсяг валютних спекуляції і провести «оздоровлення» цього ринку. У контексті діяльності Національного банку України було зазначено про необхідність введення нових положень, що мають покращи оцінку та контроль не тільки кредитниго, процентного, операційного ризику, а й інших ризиків банку (як-то ліквідності або комплаєнсу) згідно до ризик-апетиту кредитної установи. Зясовано, що для більш точнішою та інформативнішої оцінки варто застосовувати нові нормативні показники – LCR та NSFR, сенс яких полягає у наданні банку більш детальної інформації щодо руху його коштів протягом різних часових горизонтів (до 30 днів та одного року відповідно).

АНОТАЦІЯ

Григоренко Д.С., «Управління ризиком ліквідності в комерційному банку».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою професійного спрямування «Управління діяльністю банків на фінансовому ринку». -
Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2019.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти ліквідності банку, ризику ліквідності, факторів, що впливають на ризик ліквідності, аналіз макроекономічних показників, аналіз внутрішніх показників ліквідності банку, надаються рекомендації щодо забезпечення раціональним управлінням ризиком ліквідності.

Проаналізовано кількісні показники фінансової звітності ПАТ «Банк Восток», інформаційні джерела Національного банку України, інформація Міністерства фінансів України.

Запропоновано рекомендації щодо управління ризиком ліквідності в комерційному банку шляхом застосування міжнародних практик, а також стандартів, що затверджуються Базельським комітетом з банківського нагляду, оновлення наявного інструментарію управління ліквідністю комерційного банку

Ключові слова: банк, ліквідність, ризик, економічні нормативи, індикатори, стрес-тестування, регресія, високоліквідні активи.

ANOTATION

Hryhorenko D.S., «Management of liquidity risk in a commercial bank».

Qualification work for the master's degree in Finance, Banking and Insurance in the Master's program of professional direction «Management of Banking in the Financial Market». -
Odessa National Economic University. - Odessa, 2019.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of bank liquidity, liquidity risk, factors affecting liquidity risk, analysis of macroeconomic indicators, analysis of internal liquidity indicators of the bank, recommendations are provided to ensure sound liquidity risk management.

Quantitative indicators of the financial statements of PJSC “Bank Vostok”, information sources of the National Bank of Ukraine, information of the Ministry of Finance of Ukraine are analyzed.

Recommendations for managing liquidity risk in a commercial bank by applying international practices, as well as standards approved by the Basel Committee on

Banking Supervision, updating existing commercial bank liquidity management tools, are offered.

Keywords: bank, liquidity, risk, economic normatives, indicators, stress testing, regression, highly liquid assets.